

Miten museokokoelman merkitystä voisi arvioida?

Ira Westergård

Immonen, Visa & Elina Räsänen, toim. *Kauneus, arvo ja kadonnut menneisyys – Näkökulmia Klaus Holman muistokokoelmaan*. THT – Taidehistoriallisia tutkimuksia. Taidehistorian Seura, 2018, 256 s.

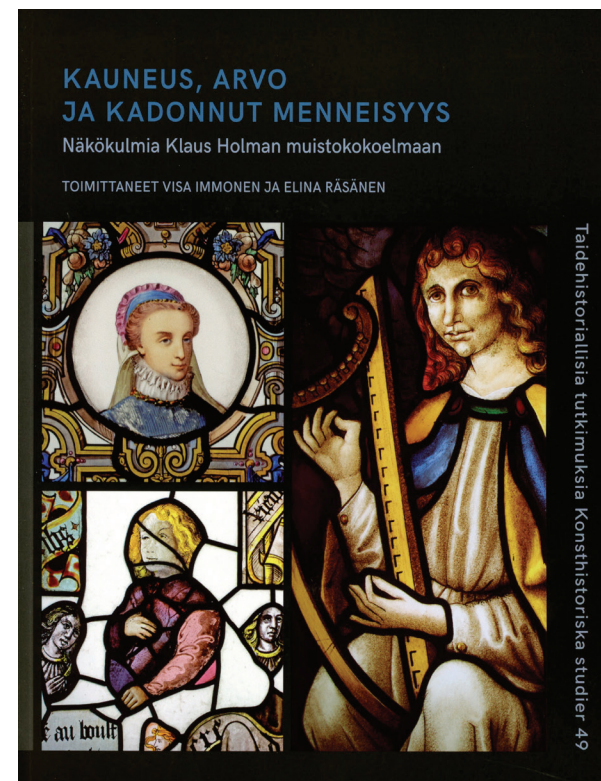
Vuonna 1953 Lahden kaupunki vastaanotti Klaus Holman muistokokoelmana tunnetun lahjoituksen ensimmäisen erän. Kokoelma oli syntynyt 1920- ja 1950-lukujen välisenä aikana, jolloin Harri Holma (1886–1954) toimi suurlähettiläänä Saksassa, Ranskassa ja Italiassa. Perheeseen kuuluivat vaimo Alli Holma (1888–1963) ja heidän poikansa Klaus Holma (1914–1944). Lahdessa leskenä elänyt Alli Holma täydensi lahjoitusta vielä vuosina 1959 ja 1963. Lahden historialliselle museolle päätyneen kokoelman laajuudeksi tuli lopulta 544 esinettä. Kokoelma käsittää antiikkiesineis-

töä, huonekaluja ja taideteoksia myöhäiskeskialjalta 1800-luvulle saakka.

Vuonna 2014 alkaneen tutkimushankkeen tuloksena Taidehistorian Seura on julkaissut ensimmäisen kirjan kokoelmasta ja henkilöistä sen takana. Julkaisu on artikkelikokoelma, johon on osallistunut yhteensä 14 kirjoittajaa, mukaan lukien projektin vetäjinä ja kirjan toimittajina toimineet Visa Immonen ja Elina Räsänen.

Lahden historiallinen museo on vielä suljettuna laajan remontin ajaksi, joten lahjoituskokoelmaan ei tällä hetkellä pääse tutustumaan. Lahjoitusehtojen mukaisesti kokoelma on kuitenkin alusta asti ollut yleisön saavutettavissa, hiukan erilaisiin kokoonpanoihin kootuna. Uusi julkaisu, joka nimensä mukaisesti tarjoaa näkökulmia Klaus Holman muistokokoelmaan, tarjoaa myös ideoita uuden esillepanon suunnittelulle.

Julkaisun artikkelit jakautuvat karkeasti kolmeen ryhmään. Osa artikkeleista valottaa Holman diplo-

maattiperheen elämää, henkilöhistoriaa ja kokoelman kasvun eri vaiheita perheen muutettua ensin Berliinistä Pariisiin ja sen jälkeen Pariisista Roomaan. Toinen osa artikkeleista liittyy Klaus Holman pyrkimykseen luoda uraa taidehistorioitsijana, ja hänen taidehistorialliset tutkimuksensa käsitellään julkaisussa perusteellisesti. Kolmas ryhmä esittelee kokoelman eri osia, kuten huonekalut ja keramiikkaesineet, tai keskittyy yksittäisten taideteosten analyysiin.

Johdantoluvussa Visa Immonen ja Elina Räsänen esittävät tutkimushankkeen ja julkaisun lähtökohdaksi olleen kysymyksen: Mikä on Klaus Holman muistokokoelman merkitys? Kokoelman taidehistoriallinen merkitys ja vaikuttavuus kirkastuvat lopulta vasta siinä vaiheessa, kun tutkittua tietoa voidaan hyödyntää näyttelyissä ja vuorovaikutuksessa museokävijöiden kanssa. Keräilijöiden esineille antama arvo ja merkitys eivät automaattisesti siirry mukana, kun esineet vaihtavat omistajaa. Prosessin aikana esineistä voi myös tulla merkityksettömiä. Ilman kontekstia museon kävijä ei pysty luomaan yhteyttä kokoelman menneisyyteen.

Klaus Holman muistokokoelman tutkimusta on siis kaivattu pitkään, ja museotoiminnan näkökulmasta se on ollut suorastaan välttämätöntä. Jo aiemmin kokoelmaan perehtyneet tutkijat ovat tunnistaneet ongelmat, jotka liittyvät kokoelman monipuolisuuteen ja luonteeseen. Esineiden ja taideteosten alkuperän, materiaalien ja tyylipiirteiden tunnistaminen, ajoitus tai laadun

arviointi vaativat erikoisosaamista, jota on vaikeaa löytää Suomesta, ja vertailuaineistokin on ulkomaisissa kokoelmissa. Lisäksi taideteosten tai huonekalujen osalta ajoituksen täsmentäminen vaatii tavanomaisten taidehistoriallisten menetelmien rinnalle teknisiä tutkimuksia ja konservattoreiden apua, eikä siihen ole ollut mahdollisuuksia tämän hankkeen puitteissa.

Esimerkiksi Janne Harjula joutuu konkreettisesti ongelman eteen osiossa, jossa hän tarkastelee kokoelman myöhäiskeskiajan ja renessanssin aikaisia huonekaluja. Tarkemman tutkimuksen puutteessa hän turvautuu pääasiassa Maija Hahlin jo 1976 laadiin julkaisemattomaan selvitykseen. Koska hankintoja ei koskaan luetteloitu eikä dokumentoitu millään tavalla, arviot valmistusajankohdasta tai alkuperästä ovat hyvin summittaisia. Jos aineistoa tulevaisuudessa voidaan tutkia toisilla menetelmillä, saattavat tulokset myös muuttaa kokonaiskuvaa huomattavasti. Artikkelinsa loppuosassa Harjula pohtii osuvasti myös autenttisuuden problematiikkaa ja huonekalukokoelman sirpaleista luonnetta.

Useamman artikkelin kohdalla lukija joutuu ihmettelemään samaa kuin Harjula todetessaan, että museo jostain syystä ei katsonut tarpeelliseksi tallentaa esineistä tarkkoja tietoja lahjoitusten yhteydessä. Myöhemmin museo ei tallentanut esineisiin liittyneitä muistoja ja tarinoita. Menetettyä mahdollisuutta ei saada takaisin enää vuonna 1963 tapahtuneen Alli Holman kuoleman jälkeen.

Näistä lähtökohdista arvioituna julkaisu sisältää kuitenkin runsaasti uutta tietoa. Erityisen kiinnostavaa on Klaus Holman (1914–1944) henkilöhistorian ja tutkijauran monipuolinen käsittely. Risto Pitkänen pohdii artikkelissaan Klaus Holman puolison Simonnen merkitystä miehensä rinnalla ja tarkastelee heidän elämäänsä ajan poliittisten tapahtumien näkökulmasta. Samalla hän uskaltaa käsitellä myös aikaisemman tutkimuksen hienovaraisesti ohittamaa Klaus Holman itsemurhaa. Anna Ripatti on samoin hyvin perillä aikakauden ranskalaisesta keskiajan tutkimuksesta ja pystyy sijoittamaan Klaus Holman julkaisemattoman tutkielman romaanisesta arkkitehtuurista oikeaan tieteelliseen kontekstiin.

Meri Heinosen ja Janne Tunturin yhteisesti kirjoittama artikkeli nostaa puolestaan esille Klaus Holman väitöskirjan ja sen sijoittumisen suomalaisen tieteen historian kenttään. Vuonna 1940 valmistunut ranskankielinen väitöskirja käsittelee taitelija Jacques-Louis Davidia (1748–1825). Toinen maailmansota ja ajan yleinen ilmapiiri johtivat siihen, että väitöskirja ilmestyi, kuten kirjoittajat toteavat, ”väärässä maassa ja väärällä kielellä”. Taidehistorian kenttä oli siihen aikaan hyvin pieni ja kansallisesti suuntautunut. Ilman professori Onni Okkosen tukea Holmalla olisi ollut vaikeaa suunnitella uransa jatkoa kotimaassa. Okkosen ja Holman välille syntyi kuitenkin lämmin ystävyys, ja Klaus Holma pystyi puoles-

taan auttamaan Okkosta täydentämään omaa taidekokoelmaansa.

Heinosen ja Tunturin artikkelia täydentää mainiosti Ville Lukkarisen artikkeli, joka käsittelee Klaus Holman väitöskirjaa suhteessa aikakauden David-tutkimukseen sekä Holman omaan kokoelmaansa hankkimaa Jacques-Louis Davidin piirrosta. Piirros on Holman kokoelman ehkä kansainvälisesti merkittävin teos, koska se on luonnos taiteilijan kuuluisaan mestariteokseen Horatiusten vala (1785). Lukkarinen osoittaa piirroksen keskeisen roolin maalauksen syntyvaiheessa. Piirroksen tärkeyttä lisää se, että maalaukseen liittyen tunnetaan ainoastaan yksi toinen, Ranskassa oleva piirros.

Holman kokoelmaan kuuluva piirros on jäänyt harvillisesti täysin uudemman David-tutkimuksen ulkopuolelle. Paperipohjalla olevat teokset eivät muutenkaan ole pitkiä aikoja kerralla yleisön nähtävänä, mutta Davidin piirros on ilmeisesti myös sen verran huonokuntoinen, ettei sitä ehkä saada yleisölle ollenkaan esille. Silti täytyy toivoa, että piirros saataisiin vihdoinkin mukaan kansainvälisen tutkimuksen piiriin.

Tärkeää tutkimustyötä on tehnyt myös Visa Immonen, joka omassa artikkelissaan käsittelee Holman keramiikkaesineiden kokoelmaa. Artikkelisi sisältää runsaasti tarkennuksia aikaisempiin ajoituksiin ja on samalla selkeästi laadittu yleisesitys Suomessa varsin harvinaisesta kokonaisuudesta. Kokoelman arvoa

lisää se, että vastaavaa uuden ajan alkuun ajoittuvaa majolikkaa on kotimaisissa museokokoelmissa erittäin vähän.

Holman kokoelman alku oli samankaltainen kuin monien muiden yksityiskokoelmien: se alkoi oman kodin sisustamisesta. Tässä tapauksessa taustalla oli varsin konkreettinen tarve rakentaa diplomaattiperheen edustustiloihin sopiva sisustus. Valtion määrärahojen niukkuuden takia suurlähettilään oli täydennettävä kalustoa omilla varoillaan. Näin ensimmäiset hankinnat tehtiin jo 1920-luvulla Berliinissä. Sisustamisen tarve näkyy siinä, että lopullisesta kokoelmasta huonekalujen osuus on merkittävä, yli kolmasosa kaikista objekteista.

Kun hankintojen määrä kasvoi, erityisesti Pariisiin vuosina 1927–1943, kodin sisustuksesta alkoi vähitellen muodostua esineiden ja taideteosten kokoelma. Kiinnostuksen ja oman osaamisen kasvamisen myötä hankintojen sattumanvaraisuus väheni. Tässä vaiheessa kokoelman kartuttamisesta oli tullut nuoren Klaus Holman ja hänen äitinsä Alli Holman yhteinen harrastus. Kokoelman muodostumisessa perheen isä Harri Holma toimi ilmeisesti vain rahoittajan roolissa, ja hänet jätetään ymmärrettävästi julkaisussakin vähälle huomiolle.

Keräilijä on kuitenkin aina riippuvainen siitä, mitä milloinkin taide- ja antiikkimarkkinoilta on saatavilla ja mihin omat varat riittävät. Emme tiedä mitä keskuste-

luja äiti ja poika kävivät hankintoihin liittyen, mutta he päätyivät hankkimaan runsaasti yksittäisiä, samantapaisia, mutta ei saman valmistajan tai samaan sarjaan kuuluvia huonekaluja. Jukka Relaksen mukaan esimerkiksi 1700-luvulta olevat huonekalut eivät välttämättä edustaneet kaikkein korkeinta laatua, mutta Alli Holma yhdisteli huonekaluja ”arvokkaan bohemisti” eli oman maun mukaan. Tavoitteena oli luoda kodikas ja kaunis kokonaisuus.

Kokoelman laajuudesta huolimatta Holmille syntyi vasta hyvin myöhään ajatus, että omasta yksityisestä kokoelmasta tulisi julkisesti esillä oleva museokokoelma. Silloinkin hiukan pakon sanelemana ratkaisuna, kun Harri Holma pohti eläkkeelle siirtymistään ja muuttoa takaisin Suomeen 1952. Neuvottelujen jälkeen Lahden kaupunki otti vastuun kokoelmasta, ja Alli Holman jäätyä yllättäen leskeksi kaupunki sitoutui myös antamaan hänelle vastineeksi ilmaisen asunnon Lahdesta.

Marianne Kosken artikkeli tarjoaa tiivistetyn katsauksen perheen elämästä, mutta pohtii kiinnostavalla tavalla myös kokoelman muuttunutta luonnetta, kun yksityisestä kokoelmasta tulee museokokoelma. Rakkaudella hankitut esineet menettävät väistämättä osan merkityksestään, kun museokontekstissa keneläkään ei ole niihin enää henkilökohtaista suhdetta. Koski puhuu ”kokoelman kuolemasta” ja tässä valossa on lopulta myös arvioitava Klaus Holman muistokoko-

elman merkitystä nykyajan ja tulevaisuuden museokävijöille.

Esineiden puuttuva konteksti ja puutteelliset tiedot esineiden hankintahistoriasta nousevat esille useiden kirjoittajien artikkeleissa. Varsinkin taideteosten tarkempi analyysi kärsii dokumentoinnin puutteesta. Tutkija joutuu käsittelemään ”kodittomia fragmentteja”, kuten Katri Vuola osuvasti toteaa. Ehkä tästä johtuen valitettavan moni kokoelmaan kuuluvista 1400- ja 1500-lukujen taideteoksista, kuten esimerkiksi puiset Madonna veistokset, ovat jääneet tutkimushankkeen ulkopuolelle. Altti Kuusamon ja Elina Räsänen artikkelit kuitenkin osoittavat, että dokumentoinnin puutteesta huolimatta teokset on mahdollista asettaa laajempaan kontekstiin ja antaa niille merkityksiä. Spekulaatiivinenkin pohdinta toimii joskus hedelmällisenä lähtökohtana uusille kysymyksille.

Kuten Visa Immonen ja Elina Räsänen toteavat, julkaisun tarkoitus on tarjota monipuolinen kattaus näkökulmia sekä kokoelmaan että sen takana oleviin henkilöihin. Monipuolisuus toteutuu julkaisussa hyvin, paikoin ehkä liikaakin. Henkilöhistorian ja kokoelman perustamiseen liittyviä seikkoja toistetaan pienin variaatioin useassa artikkelissa, ja muutama artikkeli olisi sisältönsä puolesta voinut sopia julkaistavaksi jossain toisessa yhteydessä. Artikkelit olisi ehkä myös voitu erottaa selkeämmin omiksi ryhmiksi, sillä niiden järjestyks ei aina tunnu loogiselta. Näistä huomioista huoli-

matta julkaisu on varsin kiinnostava ja ennen kaikkea uusia näkökulmia avaava kokonaisuus.

FT Ira Westergård toimii Sinebrychoffin taidemuseon intendenttinä, vastuualueina kokoelmat ja näyttelyhankkeita. Tällä hetkellä hän vetää tutkimushanketta, joka keskittyy provenienssitutkimukseen ja Giovanni Battista Tiepolon taiteeseen.

